

KAR VA ZAIF ESHITUVCHI BOLALARDA TALAFFUZ KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH

Sheraliyev Sirojiddin Tursunboyevich

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Maxsus pedagogika kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7427374>

ARTICLE INFO

Received: 30th November 2022

Accepted: 10th December 2022

Online: 12nd December 2022

KEY WORDS

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bola, nutq, eshitish faoliyati, kar bolalar, rivojlanish darajasi, korreksiya, maxsus ta'lim.

Kar va zaif eshituvchi bola uchun maktabgacha tarbiya alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ilk davrida, taxminan bir yoshgacha, hali bolaning tili chiqquniga qadar eshitadigan va kar bolalar o'rtasidagi tafovut u qadar ko'zga tashlanmaydi. Asta-sekinlik bilan, eshitadigan bola nutqni egallagani sari bu farq ortib boradi. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bola gapirishni boshlamaydi, uning rivojlanishi esa, tilsiz kechar ekan, nutqi cheklangan bo'ladi, bolaga biror narsani aytib yo tushuntirib bo'lmaydi. Uni gapirish va nutqni tushunishga maxsus o'rgatish kerak. Shunday ekan, bolani nutqqa o'rgatishni qanchalik erta boshlansa, uning rivojlanishida eshitadigan bola bilan farq shunchalik kam va keyingi ta'lim imkoniyatlari shunchalik ko'p bo'ladi. Bolalar bog'chasida surdopedagog va tarbiyachilar uni shu yoshdagi eshitadigan bolani o'rgatishgan hamma narsaga: rasm solish, yopishtirish, qurish, sanash va hatto raqs tushishga o'rgatishadi. Hamma bolalar kabi uni ham mehnat qilishga, ozodalikka,

ABSTRACT

Nutqiy muloqot bolaning shaxs sifatida rivojlanishida eng muhim omildir. Nutqning rivojlanishi eshitish faoliyatiga bevosita bog'liqdir. Ushbu maqolada ijtimoiy hayotning nutqning ahamiyati, nutqiy rivojlanishda eshitish faoliyatining o'rni, sog'lom va eshitishida nuqsoni bo'lgan bolada nutqning rivojlanish darajasi, kar bolalar bilan olib boriladigan korreksion ish yo'nalishi haqida ma'lumotlar keltirilgan.

muloyimlikka o'rgatishadi. Bunda meniki-bizniki, mumkin-mumkin emas, rost-yolg'on kabi ko'plab hayotiy muhim, ilk yoshda shakllantiriladigan va bevosita tarbiya natijasi sanalmish tushuncha va ko'nikmalar shakllantirila boshlaydi.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolani gapirishga o'rgatish uni tovushlarni talaffuz qilishga o'rgatishgina emas, garchi bu kar bola tarbiyasida o'ziga xos sanaladi va alohida malakalarni talab qiladi, biroq asosiysi nutq mazmunini tushunishga o'rgatish va muloqotda og'zaki nutqdan foydalanishga, so'zlovchining lab harakatlariga ko'ra tushunishga va o'zi tushunarli qilib gapirishga o'rgatish sanaladi. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni uy sharoitida tarbiyalash mumkin bo'lsada, biroq bu mutaxassisning qo'shimcha ishtirokini talab etadi va otanalardan, farzandi maxsus muassasaga joylashtirilgan holda ham, eshitmaydigan yoki zaif eshitadigan bolaning rivojlanishi va tarbiyasining asosiy xususiyatlarini bilishni talab etadi.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolaning otanalari bolani maxsus maktabgacha ta'lim muassasasiga tayyorlash uchun ta'lim-tarbiyaga oid elementar bilimlarni egallashi zarur.

Nutqni shakllantirish ko'p qirrali jarayon sanaladi. Uning turli shakllarini, avvalo muloqot asosini tashkil etadigan og'zaki nutqni rivojlantirish zarur.

Kar va zaif eshituvchi bolalarda talaffuz ko'nikmalarini shakllantirish avvalo katta odamga taqlid shaklida, eshitish apparatlaridan foydalanilgani holda amalga oshiriladi. Go'dakning ovoz reaksiyalarini faollashtirish bu reaksiyalarni qo'llab-quvvatlash va yangi tovushlar hosil qilishga qaratilgan mashqlarni o'tkazish jarayonida amalga oshiriladi. Bu mashqlar muloqot jarayonida, katta odam bola bilan turli tovush va tovush birikmalaridan foydalanib, ularni gimnastika elementlari bilan birga qo'llab "gaplashganida" amalga oshiriladi. Bir yarim, ikki yoshli bolaning og'zaki nutqi ustida ishlashning muhim vazifasi bolada og'zaki nutq ehtiyojini shakllantirish sanaladi. Shu sababli o'yin va maishiy harakatlar paytida katta yoshli

odam predmet, hodisa, o'yinchoq, harakatlar nomini ataydi, bolalar ularni uddalagani darajada ularning nomini taqlidan aytishga undaydi.

Eng muhimi - bolaning katta odamga ergashib tovush, bo'g'in, so'zlarni talaffuz qilishga urinishi. Nutqqa taqlid harakatlarga taqlid bilan uzviy bog'liq. Shu sababli gavda harakatlariga taqlidga o'rgatishga alohida e'tibor qaratish lozim bo'ladi. Kattalarga bu kabi taqlidni o'zlashtirgani sari bola harakatlarni tovushlar, bo'g'inlar, so'zlarni go'ldirab talaffuz qilish bilan to'ldirib boradi. Shu davrdan fonetik ritmika mashg'ulotlari boshlanadi.

Eshitish idrokini rivojlantirishga qaratilgan maxsus mashqlar bilan bir paytda bolalarni reaksiya qilish va turli maishiy shovqinlar, tabiiy tovushlar, transport signallarini tushunishga o'rgatishadi. Audioyozuvlarni eshitish ham eshitish idrokining rivojlanishiga ko'maklashadi. Katta yoshli kishi bola bilan birga musiqa taktiga mos harakat qiladi, bolaning o'zini raqs harakatlarini bajarishga undaydi.

References:

1. Dilbar I. Karabaeva, Ideas and approaches which have been important in the formation and development of correction-pedagogical assistance. European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies (ISSN:2750-8587) 30 -April 2022
2. D.I Karabayeva, Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar ta'limida daktil nutqidan foydalanishning ahamiyati. European journal of science archives conferences series. AACHENER, GERMANY. September 2022
3. D.I. Karabayeva, Eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning bilish jarayonlarini va og'zaki nutqini rivojlantirish yuzasidan olib boriladigan korreksion ishlar. Maktab va hayot. 5/2022
4. Qodirova F. Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarining 1-4-sinflari uchun talablar. - T.: RTM, 2015.
5. Maxsus pedagogika. Toshkent 2004-yil. 218-225-bet.